

İKV BİLGİ NOTU

AVRUPA MEDYA ÖZGÜRLÜĞÜ DÜZENLEMESİ

Hatice Zeynep Şen, İKV Uzman Yardımcısı

Avrupa Parlamentosu (AP), Komisyon tarafından 2022 yılında hazırlanan ve AB’de medya bağımsızlığını ve çoğulculuğunu korumayı amaçlayan 2024/1083 sayılı Tüzüğü (*European Media Freedom Act-EMFA*) 17 Nisan 2024 tarihinde 92 hayır ve 65 çekimser oya karşılık 306 evet oyuyla kabul etti. Tüzük 7 Mayıs 2024 tarihinde yürürlüğe girdi. Avrupa Birliği’nin bu alandaki ilk yasal düzenlemesi olan Medya Özgürlüğü Yasası, bağımsız medyanın korunması için üye ülkelere sorumluluk yüklerken, medya hizmetleri iç pazarının düzgün işleyişinin sağlanması için bir yol haritası sunuyor.

Düzenleme Neyi Kapsıyor?

Tüzük taslağı ilk olarak 2022 yılında Komisyon tarafından özellikle Macaristan ve Polonya gibi AB üyesi ülkelerde medya çoğulculuğu ve bağımsızlığının gerilemesine ve halihazırda medyanın karşı karşıya olduğu editoryal kararlara müdahale, gazetecilerin üzerindeki baskılar, medya finansmanındaki şeffaflık veya düzenleyicileri arasındaki koordinasyon eksikliği gibi sorunlara bir cevap olarak sunulmuştu. Avrupa’nın Geleceği Konferansı’nın sonuçlarında da yer alan büyük medya tekellerini önlemek, medya çoğulculuğunun ve gazetecilerin korunmasını sağlamak, yüksek etik ve öz denetim standartlarına sahip kaliteli gazeteciliği teşvik etmek gibi talepler, bu düzenlemenin AP’de kabul edilmesiyle karşılık buluyor. Tüzük ile ayrıca medyayı gereksiz siyasi, kurumsal ve/veya dış müdahaleden bağımsızlaştırmak için medya sektöründe de AB rekabet kurallarının uygulanması hedefleniyor. Bu yeni yasal düzenleme gazetecilerin ve bilgi kaynaklarının baskılara karşı korunması, editoryal bağımsızlığın güvence altına alınması, basın organlarının mülkiyeti konusunda şeffaflığın güçlendirilmesi ve büyük platformlara karşı basın özgürlüğünün sağlanması, aynı zamanda *Pegasus* veya *Predator* gibi casus yazılımlar aracılığıyla gazetecilerin keyfi gözetlenmesinin engellenmesini içeriyor. Ek olarak Komisyonda, ulusal düzenleyici otoritelerin temsilcilerinden oluşan yeni bir bağımsız Avrupa Medya Hizmetleri Komitesi oluşturuluyor.

Tüzük Kapsamında Getirilen Değişiklikler

Tüzük kapsamında getirilen düzenlemelerden ilki gazetecilere ve editörlere bilgi kaynaklarını açıklamaları için yapılan baskı, gözaltı, arama ve istisnai durumlar dışında casus yazılımların kullanılması gibi çeşitli uygulamaların yasaklanması. Bunlardan en önemli görüleni gazetecilere karşı casus yazılım kullanımı. Tüzüğün hazırlık ve müzakere sürecinde AP, *Pegasus* ve *Predator* gibi casus yazılımların gazetecilere karşı kullanılmasını tamamen yasaklayan maddeler talep etmişti. Bu yazılımların Yunanistan, Macaristan, Polonya ve İspanya’da kullanıldığı daha önce ortaya çıkarılmıştı. Ancak aralarında Fransa, İtalya, Malta, Yunanistan, GKRY, İsveç ve Finlandiya’nın da olduğu bir dizi ülke, tam yasaklamaya karşı çıktı. Bu ülkeler “ulusal güvenlik” gerekçesiyle gazetecilerle haber kaynakları arasındaki iletişimin de gerektiğinde izlenebileceğini savundu. Bunun üzerine tüzük taslağındaki ilgili maddeler yumuşatıldı ve bu konuda bir “istisna” getirildi. Buna göre “milli güvenliğin tehlikede olduğu” durumlarda, bu tip casus yazılımlar kullanılabilir. Ancak burada önemli nokta “ulusal güvenlik” gerekçeli istisnai hallerde

dahi ilgili gazeteciye gözetim sonrası iletişiminin izlendiği bilgisinin verilmesi ve mahkemede itiraz hakkı sunulması. İstisnai durum, terör veya insan kaçakçılığı gibi ciddi bir suçun soruşturulduğu hallerde “son çare önlemi” olarak tercih edilebilecek.

Bir diğer önemli husus ise editoryal bağımsızlığın sağlanabilmesi için sorumlu medya yöneticileri ve yönetim kurulu üyelerinin seçiminin şeffaf ve ayrımcı olmayan prosedürlerle yapılmasının düzenlenmesi ve mesleki kriterleri karşılamamaları durumu hariç medya yöneticilerinin sözleşmeleri sona ermeden işten çıkarılmasını yasaklamasıdır.

Yeni yasal düzenleme kamu medyasının finansmanına ilişkin kriterler getiriyor. Kamu medya organlarının finansmanının şeffaf ve objektif prosedürlerle yapılmasını ve bu finansmanın sürdürülebilir ve öngörülebilir olmasını şart koşuyor. Tüzük, medya kuruluşlarının sahiplik yapıları hakkında daha fazla şeffaflık talep ediyor. Kamuoyunun, medyayı kimlerin kontrol ettiğini ve hangi çıkar gruplarının medyanın içeriğini etkileyebileceğini öğrenmesi için, tüm haber ve güncel medya organlarının sahiplik bilgilerini açıklaması gerekiyor. Bu yükümlülük, doğrudan veya dolaylı olarak devlete ait olan medya kuruluşları da dâhil olmak üzere, tüm medya organlarını kapsıyor.

Yeni yasal düzenleme ile kamu fonlarının medya ve çevrim içi platformlara tahsisinde de yeni düzenlemeler öngörülüyor. Medyanın AB üyesi olmayan ülkeler de dahil olmak üzere devlet reklamlarından elde edilen fonlar ve devlet mali desteği hakkında da rapor vermesi gerekir. Medya kuruluşlarının, diğer ülkelere ve kamu reklamlarından aldıkları fonların nasıl kullanıldığını ayrıntılı bir şekilde raporlaması istenecek. Bu fonların, kamu yararını gözetken, orantılı ve ayırım gözetmeyen kriterlere göre dağıtılması gerekecek. Devletin reklam harcamalarına ilişkin veriler de kamuoyuna açılacak. Bu kapsamda, toplam yıllık reklam harcaması ve bu harcamanın medya kuruluşlarına göre dağılımı kamuya açıklanacak. Böylece, medya organlarının dış etkilere karşı daha şeffaf ve hesap verebilir olması sağlanacak. Mali şeffaflığın sağlanması ile medyada çoğulculuğun garanti altına alınması, büyük medya tekellerinin önlenmesi, gazeteciliğe siyasi müdahalelerin engellenmesi, habercilerin korunması ve çevrimiçi platformlardaki dezenformasyonla mücadele etmek amaçlanıyor.

Tüzük, büyük çevrim içi platformların bağımsız medya içeriklerini kısıtlama veya silme uygulamalarına da belli düzenlemeler getiriyor. Öncelikle büyük platformlar, bağımsız medya kuruluşlarını bağımsız olmayan kaynaklardan ayırt etmek zorunda kalacaklar. Bu, bağımsız medyanın haksız yere sansürlenmesini önlemek için önemli bir adım olarak kabul ediliyor. Platformlara herhangi bir içeriği kaldırma veya kısıtlama niyetinde olduklarında, bu durumu ilgili medya kuruluşuna önceden bildirme yükümlülüğü getiriliyor. Böylelikle medya kuruluşlarına, içeriklerinin kaldırılmasına veya kısıtlanmasına karşı yanıt vermeleri için 24 saat süre tanınacak ve medya kuruluşlarına içeriklerini savunma veya düzeltme imkânı verilecek. Platformlar medya kuruluşunun verdiği yanıtı değerlendirdikten sonra (veya yanıt alınamaması durumunda), içerik hâlâ platformun yayın şartlarına uymuyorsa ancak içeriği sililebilecek veya kısıtlayabilecek. Yasanın ilk hali bu açıdan çeşitli sorunlar barındırıyordu. Çünkü önceki versiyonda kimin medya kuruluşu sayılacağı kararını, ilgili kuruluşun beyanına bırakıyordu. Yani sosyal medya hesabı olan ve haber kuruluşu olduğunu beyan eden herhangi bir hesap bu muafiyetten yararlanabilecekti. Doğrulama organizasyonları başta olmak üzere, çeşitli

tarafından gelen yoğun itirazların ardından, düzenlemenin bu kısmı gözden geçirildi. Kimin medya kuruluşu sayılacağına ilişkin beyan hükmü, “üye ülkelerden, siyasi partilerden, üçüncü ülkelerden ve üçüncü ülkeler tarafından kontrol edilen veya finanse edilen kuruluşlardan editoryal olarak bağımsız olma” şartıyla sınırlandırıldı. Ayrıca “editoryal sorumluluğun uygulanmasına ilişkin düzenleyici gerekliliklere ve ulusal düzenleyici makamın gözetimine tabi olduğunu beyan etme” şartı da getirildi. Bu düzenlemelerle bağımsız medyanın korunmasının sağlanması ve sansür süreçlerinin daha şeffaf hale getirilmesi hedefleniyor. Ayrıca, medya kuruluşlarına içeriklerinin neden kaldırıldığına veya kısıtlandığına dair açıklama yapma ve itiraz etme hakkı da veriyor.

Yeni Tüzüğün uygulamasını sağlamak, Birlik düzeyinde ulusal düzenleyici otoriteleri veya organları bir araya getirmek ve bunların eylemlerini koordine etmek amacıyla da bağımsız bir danışma organı olarak Avrupa Medya Hizmetleri Kurulu (*European Board for Media Services*) adlı yeni bir AB kurumu oluşturulacak. Sektörde yoğunlaşan ihlallerin daha sıkı denetlenmesini sağlamak amacıyla kurulan komitenin, incelediği olaylara ilişkin bağlayıcı olmayan görüş yayımlaması öngörülüyor.

AP Başkanı Roberta Metsola, düzenlemenin AP’de kabul edilmesinin ardından “tarih yazdıklarını” belirtirken, AP Kültür ve Eğitim Komitesi Başkanı Sabine Verheyen yeni düzenlemeyi basın özgürlüğü tehdidine karşı bir cevap ve Avrupa mevzuatında bir dönüm noktası olarak değerlendirdi. Ek olarak medyanın hem iş dünyası hem de demokrasinin koruyucusu olarak üstlendiği çifte role değer verilmesinin ve bu rolün korunmasının da altını çizdi.

Uluslararası Basın Kurumu (*International Press Institute*) ise yeni düzenlemeyi AB’de medya özgürlüğünün ve çoğulculuğun korunmasına ve teşvik edilmesine yönelik önemli bir adım olarak memnuniyetle karşıladığını açıkladı ve Komisyona EMFA’nın tam ve etkili bir şekilde uygulanması için medya paydaşlarıyla yakın iş birliği içinde çalışma çağrısında bulundu.